

ALAIKÄINEN JA MUU EDUNVALVONNAN ALAINEN ASIAKAS

Alaikäisen tai muun vajaavaltaisen taloudellisten asioiden hoitamisesta säädetään holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999). **Alaikäisellä lapsella ei ole oikeutta itse määrätä omaisuudestaan eikä tehdä tärkeitä sopimuksia tai muita merkittäviä oikeustoimia.** Alaikäinen ei voi näin ollen tehdä sopimuksia itse, vaan hänen talouteensa liittyvät asiat hoitaa edunvalvoja. Paitsi alaikäisellä **myös täysi-ikäisellä voi olla tarvetta edunvalvojalle**, mikäli hän ei pysty itse hoitamaan omia taloudellisia asioitaan, johtuen esimerkiksi sairaudesta, pitkäaikaisesta poissaolosta tai joistain muusta vastaavasta syystä. Se, mitä tässä dokumentissa kerrotaan alaikäisen asiakkaan asioiden hoitamisesta, pätee lähtökohtaisesti myös muihin edunvalvonnan alaisiin henkilöihin.

Alaikäisen edunvalvojina toimivat hänen vanhempansa, ellei toisin ole määrätty. Alaikäinen lapsi on edunvalvojansa päämies. Vanhempien tehtävä edunvalvojina päättyy, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Tämän jälkeen vanhemmilla ei enää ole oikeutta käyttää lapsen tilejä tai saada niistä tietoa, ellei nuori tilinomistaja anna siihen erikseen lupaa. 15 vuotta täyttänyt alaikäinen saa kuitenkin itse määrätä siitä, minkä hän on omalla työllään ansainnut. Alaikäinen voi myös tehdä olosuhteisiin nähden tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä oikeustoimia. Muun kuin alaikäisen kohdalla edunvalvojan henkilölle määrää joko maistraatti tai kärjäoikeus.

ALAIKÄINEN UB:N ASIAKKAANA

Alaikäisen tulo UB:n asiakkaaksi

Jos alaikäisen asiakkaan edunvalvoja tekee liiketoimen tai antaa toimeksiannon asiakkaan puolesta, myös alaikäinen asiakas tulee tunnistaa. Hänen henkilöllisyytensä voidaan kuitenkin jättää todentamatta, jos asiakasvastaava riskiarvioon perustuen arvioi, ettei todentaminen ole tarpeen. Alaikäisen edustaja, eli yleensä vanhempi, tulee tunnistaa ja henkilöllisyys todentaa.

Alaikäisen puolesta tehtyyn liiketoimeen tulee olla molempien vanhempien kirjalliset suostumukset, ellei vanhemmalla ole yksin huoltajuutta lapseen. Yhteishuoltajista toinen voi kuitenkin kirjallisesti valtuuttaa toisen vanhemman allekirjoittamaan alaikäisen asiakkaan sopimukset ja hoitamaan asiakassuhdetta itsenäisesti.

Asiakkaan sijoitusasioita hoitavan vanhemman tulee täyttää erillinen VAP-lomake. Mikäli molemmilla vanhemmilla on oikeus hoitaa sijoitusasioita, tulee heidän täyttää erilliset lomakkeet ja alaikäisen asiakkaan sijoituskokemus kirjataan sen vanhemman mukaan jolla on vähemmän kokemusta sijoittamisesta. Tiedot tulee tarkistaa ja päivittää koskemaan asiakasta itseään, asiakkaan saavuttaessa täysi-ikäisyyden.

Salkun avaus muulle alaikäiselle kuin omalle lapselle

Väliillä esiintyy tilanteita, joissa esim. lapsenlapselle tai kummilapselle halutaan avata salkku ja asiakkuus, esim. lahjan yhteydessä. Vain edunvalvojat voivat kuitenkin allekirjoittaa alaikäisen puolesta asiakassopimuksen. Alaikäisen vanhemmat voivat antaa oikeuden hoitaa lapsen salkkua myös jollekin muulle haluamalleen henkilölle, kuten isovanhemmalle tai kummille. Valtakirjaan tarvitaan alaikäisen molempien edunvalvojen allekirjoitukset. Annetut valtuutukset päättyvät, kun lapsesta tulee täysi-ikäinen.

Jos kyseessä on lahja, tunnistetaan ja tarvittaessa todennetaan lahjan antaja. Lahjan saaja tunnistetaan viimeistään ennen kuin hänelle luovutetaan varoja.

Alaikäisen tili ja arvopaperisäilytys

Vanhemmat voivat alaikäisen edunvalvojina yhdessä avata alaikäiselle lapselle säilytyksen UB:ssa. He voivat myös valtuuttaa toisen edunvalvojista allekirjoittamaan tilisopimuksen yksin.

Vanhemmat hoitavat ja hallinnoivat alaikäisen lapsensa säilytystä lähtökohtaisesti yhdessä. Vanhemmat voivat myös ilmoittaa, että he käyttävät tiliä kumpikin erikseen, tai toinen vanhemmista voi valtuuttaa toisen hoitamaan tiliin liittyvät asiat. Vaikka vanhemmat käyttäisivätkin lapsen arvopaperisäilytystä vain yhdessä, he voivat aina saada tiedot lapsen omaisuudesta myös yksin. Mikäli vanhemmat haluavat hallinnoida alaikäisen salkkua kukin erikseen tai vain toinen vanhemmista halutaan valtuuttaa hoitamaan lapsen asioita, sopimuksen mukana tulee palauttaa valtakirja.

Kun alaikäinen salkunomistaja tulee täysi-ikäiseksi, salkun hallinta- ja käyttöoikeus siirtyy automaattisesti hänen omiin nimiinsä. Vanhemmille tai muille henkilöille annetut valtuutukset koskien salkunhallinnointia valtuutus päättyvät.

Mikäli alaikäisen puolesta on tehty täyden valtakirjan omaisuudenhoitosopimus, pysyy itse sopimus voimassa asiakkaan tullessa täysi-ikäiseksi, mutta omaisuudenhoitajan on syytä tarkistaa ohjeiden ajantasaisuus ja muut sopimukseen liittyvät seikat asiakkaan itsensä kanssa.

Alaikäisellä on oikeus saada tietoja kaikista omaisuuteen liittyvistä asioistaan, eli hänellä on esimerkiksi oikeus saada tietoja kaikista hänen nimissään olevista sijoituksistaan.

YLEISTÄ TIETOA

Alaikäisen omaisuus

Alaikäisen omaisuus on lailla suojattu ja edunvalvojan tehtävä on huolehtia tästä asianmukaisella tavalla ja holhoustoimilain määräyksiä noudattaen. Omaisuus on säilytettävä alaikäisen omissa nimissä, eikä varoja saa sekoittaa toisten varoihin. Alaikäisen lapsen omaisuutta voidaan alaikäisyyden aikana käyttää vain lapsen omaksi hyödyksi. Muu lapsen omaisuus on sijoitettava siten, että sen säilymisestä on riittävä varmuus ja että sille saadaan kohtuullinen tuotto.

Edunvalvojan määrääminen ja vajaavaltaiseksi julistaminen

Edunvalvoja voidaan määrätä henkilölle, joka ei jostain syystä pysty itse hoitamaan omia taloudellisia asioitaan. **Maistraatti voi hakemuksen tai ilmoituksen perusteella määrätä edunvalvojan**, mikäli henkilö itse on hakenut edunvalvojan määräämistä ja pyytänyt, että tietty henkilö määrättäisiin hänen edunvalvojakseen. Mikäli hakija ei kykene ymmärtämään, mitä edunvalvojan määrääminen hänen kannaltaan merkitsee, tai hakemus edunvalvojan määräämiseksi on tullut muulta kuin henkilöltä itseltään, kärjäoikeus päättää edunvalvojan määräämisestä. Tällöin **kärjäoikeus voi hakemuksesta rajoittaa henkilön toimintakelpoisuutta ja määrätä tälle edunvalvojan**, mutta vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä henkilön suojaamiseksi.

Äärimmäisissä tapauksissa kärjäoikeus voi julistaa henkilön vajaavaltaiseksi, sillä edellytyksellä, että toimintakelpoisuuden rajoittamisella ja edunvalvojan määräämisellä ei voida riittävästi suojata henkilön etuja. Vajaavaltaiseksi julistetulta puuttuu pääsääntöisesti täysin kelpoisuus tehdä päteviä oikeustoimia ja oikeus hallita omaisuuttaan.

Mikäli UB:n asiakkaalle määrätään edunvalvoja, hänet julistetaan vajaavaltaiseksi, tai uusi vajaavaltainen asiakkaaksi tulee UB:n asiakkaaksi, on UB:lle toimitettava kopio maistraatin tai kärjäoikeuden päätöksestä.

Edunvalvojan sijainen

Edunvalvoja ei saa edustaa päämiestään asiassa, jossa vastapuolena on edunvalvoja itse, edunvalvojan puoliso tai lapsi taikka joku, jota edunvalvoja edustaa. Edunvalvoja on esteellinen myös silloin, kun edunvalvojan ja hänen päämiehensä edut saattavat muusta syystä joutua asiassa ristiriitaan keskenään. Sijainen tarvitaan esimerkiksi edunvalvojan ja päämiehen välisissä kaupoissa sekä osituksissa ja perinnönjaossa, joissa päämies ja edunvalvoja ovat molemmat kuolinpesän osakkaita. Kun avoliitto on päättynyt avopuolison kuolemaan, avopuoliso ei ilman erityistä syytä ole kuolinpesän osakas.

Maistraatti ja käräjäoikeus voivat edunvalvojan pyynnöstä määrätä tehtävään sopivan ja kirjallisen suostumuksensa antaneen henkilön edunvalvojan sijaiseksi edustamaan lasta sellaisessa oikeustoimessa, jossa lakimääräiset edunvalvojat ovat itse esteellisiä.

Edunvalvojan toiminta

Holhousviranomaisen valvoo edunvalvojen toimintaa. Valvonta kuuluu ensisijaisesti sille maistraatille, jonka toiminta-alueella edunvalvottavan kotikunta sijaitsee. **Edunvalvojan tulee tehdä ilmoitus maistraatille seuraavissa tilanteissa:**

- Mikäli edunvalvoja valitaan, hänen tulee tehtävänsä alkaessa antaa maistraatille omaisuusluettelo alaikäisen varoista ja veloista.
- Vuositilinä on raportoitava vuosittain alaikäisen kulloinenkin omaisuusluettelo (3kk kuluessa vuodenvaihteesta).
- Edunvalvontatehtävän loppuessa, edunvalvojan on tehtävä päätöstil.
- Alaikäisen varallisuuden ylittäessä 20.000 euroa. Ilmoitukseen on liitettävä omaisuusluettelo.
- Alaikäisen tullessa kuolinpesän osakkaaksi, edunvalvojan on aina toimitettava maistraatille jäljennös perukirjasta.

Ilmoitus on pääsääntöisesti tehtävä annettava maistraatille kuukauden kuluessa tapahtumasta tai maistraatin erikseen antamassa määräajassa.

Mikäli alaikäisen edunvalvonta on aiemmin jätetty merkitsemättä holhousasioiden rekisteriin, edunvalvoja voi joutua selvittämään alaikäisen omaisuuden hoitoa maistraatille jälkikäteen, jos rekisteröintiasia tulee uudelleen vireille, esimerkiksi lapsen saatua uutta omaisuutta tai tultua osakkaaksi kuolinpesään. Näin ollen asiakirjojen ja kirjanpidon säilyttäminen on joka tapauksessa tarpeellista, jotta edunvalvoja voi tarvittaessa antaa selvityksen lapsen omaisuuden hoitamisesta.

Maistraatin lupa

Tietyt oikeustoimet vaativat maistraatin luvan riippumatta siitä, onko edunvalvonta merkitty rekisteriin vai ei. Alaikäisen edunvalvoja tarvitsee maistraatin luvan eräisiin alaikäisen toimeksiantoihin, joita on pidettävä alaikäisen kannalta erityisen tärkeinä. Lupa tulee hankkia enne oikeustoimeen tai toimenpiteeseen ryhtymistä.

Luvanvaraiset oikeustoimet on lueteltu holhustoimilain 34 §:ssä ja käsittävät mm. päämiehen rahavarojen lainaamisen, omaisuuden pantiksi luovuttamisen, muun kuin opintolainan ottamisen sekä ositus- ja perinnönjakosopimuksen tekemisen. Lupa tarvitaan myös silloin, kun luvanvarainen oikeustoimi tehdään kuolinpesän nimissä ja pesän osakkaana on alaikäinen lapsi.

UB:ssa asioidessa maistraatin luvan hankkiminen tulee ajankohtaiseksi lähinnä sijoituspalvelulaissa tarkoitettuja rahoitusvälineitä ja osuuksia hankittaessa. **Lupaa ei tarvitse hankkia seuraaviin:**

- varojen tallettamiseen;
- valtion tai kuntien liikkeeseenlaskemiin joukkovelkakirjalainoihin;
- Suomessa julkisen kaupankäynnin kohteena oleviin arvopapereihin;
- UCITS-sijoitusrahasto-osuuksiin;
- erikoissijoitusrahastoihin tai vaihtoehtorahastoihin, joissa rahaston pääomasta rahaston sääntöjen mukaan vähintään 3/4 on sijoitettuna talletuksiin, joukkovelkakirjoihin ja arvopapereihin.

Lupaa ei näin ollen tarvita hankittaessa suomalaisia julkisen kaupankäynnin kohteena olevia osakkeita tai suomalaisia sijoitusrahasto-osuuksia **Sen sijaan lupa tarvitaan** ns. monimutkaisten rahoitusvälineiden hankkimiseen, näitä ovat esimerkiksi,

- yritysten liikkeeseenlaskemat joukkovelkakirjalainat
- strukturoitujen tuotteet
- erikoissijoitusrahasto-osuudet

Lupa tarvitaan myös UB:n täyden valtakirjan varainhoitoa varten.

Alaikäisen edunvalvojan on haettava lupa siltä maistraatilta, jonka toimialueella päämiehellä on kotikunta. Edunvalvojan tulee toimittaa kopio maistraatin luvasta UB:lle ennen tällaisen rahoitusvälineen hankkimista alaikäiselle. Mikäli alaikäiselle siis halutaan hankkia tällainen luvanvarainen rahoitusväline, on asiakasvastaavan syytä mainita luvanvaraisuudesta alaikäisen edunvalvojille mahdollisimman hyvissä ajoin, sillä maistraatin lupamenettely saattaa kestää jopa viikkoja.